

Людмила Даниленко

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

УКРАЇНСЬКИЙ ПАНТЕЛИК ТА ЙОГО РЕЦЕПЦІЯ У СЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВАХ (ДО ПОХОДЖЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМУ ЗБИТИ З ПАНТЕЛИКУ)

Ukrainian *Pantelyk* and Its Reception in Slavic Languages (The Origin of the Idiom *Zbyty z Pantelyku*)

ABSTRACT: This article researches the debatable issue in semasiology, particularly the origin of an idiom captured in four Slavic languages: Ukrainian *zbyty z pantelyku*, Russian *sbit' s pantalyku*, Belarusian *zbits' z pantalyku*, Polish *zbić z pantalyku*. The subject of analysis is fictional texts and lexicographical sources in which this phraseological unit first appeared. All etymological hypotheses developed by language experts during 19th-20th centuries were dedicated to the explanation of the word «pantelyk». The difficulty of revealing the figurative basis of the expression is due to the fact that this keyword does not belong to the Slavic vocabulary. This circumstance made it complicated to explain how the term «pantelyk» influenced the original figurative meaning of the idiom «seduce out of the right way». The new etymological version, offered by the article's author, is that the idiom *zbyty z pantelyku* can be reconstructed as a semantic chain: throw off a course → seduce out of the right way → to throw into confusion → *zbyty z pantelyku*. The word «pantelyk», which wasn't a part of any dialect, is a nonce formation or an occasional expression that emerged as a result of a burlesque travesty genre in the poem *Eneyida* by Ivan Kotlyarevsky.

KEYWORDS: East Slavic languages, Polish language, linguistic affinity, primary source, phraseology, etymology.

У слов'янській фразеології не так багато є фразеологізмів, які відомі лише кільком мовам, але при цьому вони не перебувають на периферії фразеологічних корпусів, а використовуються, хоча й різною мірою, в сучасному писемному та усному мовленні. До таких усталених одиниць належить фразеологізм, зафіксований в українській, російській, білоруській і польській мовах: укр. *збити з пантелику*, рос. *сбить с панталыку*, білор. *збіць з панталыку*, пол. *zbić z pantalyku*. Існувало багато спроб пояснити походження цього вислову, але надійної етимології він так і не дістав. Кілька останніх розвідок, присвячених

розкриттю образного підґрунтя цього фразеологізму, спонукали нас долучитися до дискусії, тим більше до цього закликають і самі автори:

Ми свідомі того, що запропонована нами гіпотеза про походження вислову та його образну природу має слабкі місця, але тепер дослідники можуть зосередитися на розробці матеріалів українських народних говірок, приділяючи особливу увагу польсько-українським мовним зв'язкам та міжмовній інтерференції¹.

Але спочатку варто зупинитися на тих фактах, які сумнівів не викликають.

Думка про те, що образний вислів *збивати* / *збити з пантелику* бере свої початки в *Енеїді* І. Котляревського, в сучасних дослідженнях серйозних опонентів не має, пор.:

У російській літературі цей зворот уперше з'являється на три десятиліття пізніше. У романі Антонія Погорільського *Монастирка*, події якого розгортаються в Україні, один із персонажів говорить: «Що ти городишь, Галя! – сказала она мне, – ты збылась с пантельку!» (Это, по-здешнему, кажется, значит: ты с ума сошла)².

У XIX ст. це слово для українців також мало відбиток новизни, а тому його часто писали в лапках, пор. цитату з праці 1898 р. О.Я. Кониського: «Оті прогресисти да цивілізатори збили його з «пантелику», а обставини озвірили його прекрасну душу вразливу»³.

Відомо, що над поемою *Енеїда* І. Котляревський працював майже тридцять років. Її перші три частини він завершив наприкінці XVIII ст., але твір не був виданий, а поширювався в багатьох рукописних копіях. За однією з таких копій 1798 р. з ініціативи і на кошти багатого поміщика М.Й. Парпури в Петербурзі з'являється перше видання поеми. У 1808 р. там же вийшло в світ друге видання *Енеїди*, яке повторювало перше. 1809 р. І. Котляревський закінчив написання четвертої частини *Енеїди* і видав її разом із попередніми трьома окремою книжкою під назвою: *Вергилієва Енеїда на малоросійській языкъ преложенная И. Котляревскимъ. Вновь исправленная и дополненная противу прежнихъ изданій. В Уведомлении, що передувало тексту поеми, І. Котляревський писав: «Енеїда на молоросійській язык мною переложенная, в 1798 и 1808 была напечатана без моего ведома и согласия... Я решился исправить и дополнить прежде напечатанные три части, и присоединив четвертую, издать все вместе»⁴.*

¹ Е. Николаева, С. Николаев, *О сложности взаимовлияния близкородственных языков (на примере выражения сбить с пантальку)*, „Slavia Orientalis” 2019, № 4, с. 750.

² Там же, с. 744-745.

³ О.Я. Кониський, *Тарас Шевченко-Грушівський: Хроніка його життя*, Київ 2014, с. 206.

⁴ *Вергилієва Енеїда на малоросійській языкъ преложенная И. Котляревскимъ*, Санкт-Петербург 1809, с. 5.

Деякі дослідники творчості І. Котляревського вважали, що письменник написав *Енеїду*, спираючись не на латинський оригінал або його переклад, а маючи за основу російську травестію петербурзького літератора Н. Осипова *Вергилиева Энеида, вывороченная наизнанку*⁵. Інші критики, навпаки, зауважували, що в Полтавській семінарії І. Котляревський вивчав німецьку, французьку мови, знав латинь і міг читати Вергілія в оригіналі: «Текст латинський у Котляревського був безперечно, це показують наведені цитати»⁶. Цей факт спонукав нас до зіставлення уривків з *Енеїди* Вергілія (в перекладі М. Зерова), Н. Осипова та І. Котляревського, в яких богиня Юнона просить бога вітрів Еола збудити море й потопити Енеєві кораблі:

Vergilius, <i>Aeneis</i>	Н. Осипов, <i>Энеида</i>	І. Котляревський, <i>Енеїда</i>
Ad quem tum Iuno supplex his vocibus usa est: « Aeole, namque tibi divom pater atque hominum rex et mulcere dedit fluctus et tollere vento, gens inimica mihi Tyrrhenum navigat aequor, Ilium in Italiam portans victosque Penates: incute vim ventis submersasque obrue puppes, aut age diversos et dissiice corpora ponto»⁷.	К Эолу, старому дитине, Пришла Юнона на поклон, Поведать о своей кручине, И чтобы в том помог ей он. «Пожалуй, сделай одолжение Исполни ты мое прошение Мой сватушка и куманек! Рассыпь пожалуй мне троянцев Как волк в лесу трусливых зайцев; Зажги гро- мовый огонек»⁸.	«Здоров, Еоле, пане-свату! Ой, як ся маш, як живеш? – Сказала, як ввійшла у хату, Юнона. – Чи гостей ти ждеш?..» Поставила тарілку з хлібом Перед старим Еолом- дідом, Сама же сіла на ослін. «Будь ласкав, сватоньку-ста- рику Ізбий Енея з пантелику, Тепер пливе на морі він» (І, 5)⁹.
Вергілій, <i>Енеїда</i>. Переклад М. Зерова		
"Еоле! Владі твоїй господар людей і безсмертних Хвилі віддав – і власкавлювать їх, і здіймати вітрами. Плем'я вороже мені впливає на море Тірренське, Трою у край Іта- лійський везе і звитяжених ларів. Сили вітрам надихни, поруйнуй кораблі, потопи їх, трупом пловців укриваючи»¹⁰.		

⁵ И.И. Стешенко, *И.П. Котляревский и Осипов в их взаимоотношениях*, Киевская Старина, 1898, т. 62, Июль/Август, с. 53.

⁶ И.И. Стешенко, *Енеида Котляревського і Котельницького*, Київ 1911, с. 4.

⁷ Публий Вергилий Марон, *Первая книга «Энеиды»*, Москва 2007, с. 18.

⁸ Николай Осипов, *Вергилиева Энеида, вывороченная наизнанку. Песнь первая*, [в:] <https://ru.wikisource.org/wiki> (14/02/2020).

⁹ І.П. Котляревський, *Повне зібрання творів*, Київ 1969. Тут і далі за цим виданням римські цифри позначають частину *Енеїди*, арабські – строфу.

¹⁰ М. Зеров, *Твори в двох томах*, Київ 1990, т. 1, с. 208.

Текстуальні відмінності досліджуваних частин цілком очевидні. І. Котляревський був автором слова *пантелик*, який первісно пов'язував з морем, морським шляхом. Цікавою подробицею є та, що 1900 р. журнал «Киевская старина» видрукував два списки поеми І. Котляревського: перший 1798 р. і третій 1809 р. (авторське видання). Порівняння двох варіантів показало, що письменник виправив неточності й помилки в багатьох словах, але віршовий рядок «Ізбий Енея з пантелику» в першодруці й наступних виданнях залишався в незмінній редакції¹¹.

Невідомо, як склалася б доля багатьох незрозумілих слів з *Енеїди* І. Котляревського, якби видавець першого видання М. Парпура та редактор Й. Каменецький не додали до нього українсько-російський словник із тлумаченням слів так званого «малоросійського наречія» для російськомовних читачів. До третього видання 1809 р. на базі першого словника 1798 року письменник склав новий, значно розширений українсько-російський словник, що мав свою пагінацію, під назвою *Словарь малороссийских слов, содер-жащихся в Энеиде и многих иных в Малороссии употребительных, исправ-ленный, умноженный и дополненный словами для четвертой части*. Порівняння словників із трьох прижиттєвих видань *Енеїди* І. Котляревського показало, що слово *пантелик*, записане у формі *панталикъ*, тлумачилося як *глузд*: «пант-аликъ, глуздъ»¹². Важливо також указати, що в тексті поеми *Енеїда*, на відміну від доданих до неї словників, слово, що нас цікавить, в усіх виданнях фіксувалося у формі *пантелик*¹³. У цій же формі – *пантелик* – слово вперше з'являється в словнику (так само з окремою пагінацією) до *Енеїди*, виданої 1842 р. після смерті письменника, при тому воно вже тлумачилося не як *глузд*, а як *толк*¹⁴.

Після виходу у світ *Енеїди* І. Котляревського слово *пантелик* починають реєструвати словники. Однією з перших була праця О.П. Павловського *Грамматика малороссийского наречия* (1818 р.), в якій слово *глузд* тлумачилося як «сила, розум»¹⁵. Автор збірки малоросійських прислів'їв і приказок

¹¹ Див.: *Энеида, сочинение Котляревского на малорусском языке по списку 1799 г. с вариантами по первопечатным изданиям Парпуры 1798 г. и Котляревского 1809 г.*, Киевская Старина, 1900, т. 68, Январь приложение 1, с. 5.

¹² *Энеида на малороссийский язык перелицованная И. Котляревским*, Санкт-Петербург 1798, с. 15; *Энеида на малороссийский язык перелицованная И. Котляревским*, Санкт-Петербург 1808, с. 16; *Виргилиева Энеида на малороссийский языкъ преложенная И. Котляревскимъ*, Санкт-Петербург 1809, с. 10.

¹³ *Энеида на малороссийский язык перелицованная И. Котляревским*, Санкт-Петербург 1798, с. 3; *Энеида на малороссийский язык перелицованная И. Котляревским*, Санкт-Петербург 1808, с. 3; *Виргилиева Энеида на малороссийский языкъ преложенная И. Котляревскимъ*, Санкт-Петербург 1809, с. 8.

¹⁴ І.П. Котляревський, *Енеида на малоросійській язык перелицованная И. Котляревским*, Харьков 1842, с. 20.

¹⁵ А.П. Павловский, *Грамматика малороссийского наречия*, Санкт-Петербург 1818, с. 31.

В.Н. Смирницький подав форму «збывся зь пантылыку»¹⁶. М.В. Гоголь, збираючи для своїх творів українські слова й образні вислови, в *Лексиконі малоросійському* (містив близько 400 слів) записав: «панталик, глузд»¹⁷. Таких прикладів можна навести чимало. Незрозуміле для слов'ян слово *пантелик* і те, з чого його збивали, почали пов'язувати з психічним станом людини, її глуздом, розумом тощо.

Розв'язати міцний семантичний вузол, у якому зрослися два слова *збити* і *пантелик*, намагалося багато дослідників. У тлумачних словниках ХІХ-ХХ ст. слово *пантелик* коментували як неясне, пов'язане винятково з висловом *збити* / *збивати з пантелику*¹⁸. Автори етимологічних словників зосереджувалися на потенційній лексичній спорідненості, намагаючись відшукати корені слова *пантелик* в латинській, грецькій, німецькій, угорській, польській, тюркських мовах. Так, за версією М. Фасмера, *панталик* походить від німецького діалектного *randl* → *Band* 'зав'язка'¹⁹. Усі відомі етимології узагальнили й доповнили автори *Етимологічного словника української мови*: «1. 'пантелик', у виразі *збити з пантелику* – викликати замішання в кого-небудь; спантеличити, дезорієнтувати, заплутати – рос., білор. *панталык*, пол. *panталык* – не зовсім ясне»²⁰. Припускають спорідненість у слов'янських мовах слів укр. *пантлик*, *пантлика* 'стрічка', пол. *pętlík*, *pętlíka* 'петля, зав'язка', слц. *pántik* 'петля' з австро-баварським *pantl* 'зав'язка, стрічка' (нвн. *Band* 'зав'язка') та вважають безпідставним припущення Корша про походження *пантелик* від аз. *pānd* 'мистецтво, хитрощі, виверт'. У другому значенні «пантелик – 'так для вішання одягу' – неясне; можливо, пов'язане з *пантлика* 'стрічка', *пантличка* 'петля з тасьми'»²¹. Дещо відмінною є етимологія білоруських лінгвістів. Вони подають два значення слова *панталык*: «'фанаберыя, пыха' та 'розум, троп'; *збіць(ца)* з *панталыку* 'збіць(ца) з розуму'»²².

Одним із перших розшифровку внутрішньої форми фразеологізму *збити з пантелику* запропонував М.І. Михельсон: «Пентелик – гора в Аттиці зі сталактитовою печерою і різними гротами (в яких легко заблукати) – відома своїм

¹⁶ Див.: *Малороссийские пословицы и поговорки собранные В.Н.С.* / [Передм. В.Н.С. [В.Н. Смирницький]], Харків 1834, с. 10.

¹⁷ Див.: Н.В. Гоголь. *Лексикон малоросійський*, [в:] <http://gogol-lit.ru/gogol/chernoviki/kniga-vsyakoj-vsyachiny/enciklopediya-leksikon-malorossijskij.htm> (20.02.2020).

¹⁸ Див.: Є. Желехівський, *Малорусько-німецький словар*, Львів 1886, т. 2, с. 600; Б. Грінченко, *Словарь української мови*, Київ 1996, т. 2, с. 122; В.И. Даль, *Толковый словарь живого великорусского языка*, Москва 1978, т. 3, с. 11; А.К. Бирих, В.М. Мокиенко, Л.И. Степанова, *Русская фразеология. Историко-этимологический словарь. Около 6000 фразеологизмов*, ред. В.М. Мокиенко. 3-е изд., испр. и доп. Москва 2005, с. 515.

¹⁹ М. Фасмер, *Этимологический словарь русского языка*: в 4 т., Москва 1971, т. 3, с. 199.

²⁰ *Етимологічний словник української мови*, Київ 2003, т. 4, с. 278.

²¹ Там же, с. 279.

²² *Этымалагічны слоўнік беларускай мовы*, уклад. Г.А. Цыхун і інш., рэд. В.У. Мартынаў, Мінск 1993, т. 8, (Н - П), с. 151.

мармуром іще з давніх часів»²³. О. Ніколаєва та С. Ніколаєв назвали цю етимологію фантастичною й не вартою уваги, аби її коментувати. На думку лінгвістів, історію слова треба розбирати глибше філологічними методами. І дослідники запропонували свою оригінальну версію. Спираючись на дослідження польського автора Е. Моська, який виводив значення пол. *pontalik* від давньопольського *pontał*, О. Ніколаєва та С. Ніколаєв витлумачують пол. *pontalik* як «ювелірна прикраса з дорогоцінних каменів і металів у вигляді брошки, яку носили (іноді по декілька штук) на верхньому одязі та на капелюхах, причому не лише жінки, але й чоловіки могли прикрашати ними ще й свої зачіски (їх зображення збереглися на портретах тих часів)»²⁴. На думку авторів, наявність таких прикрас – ознака високого соціального статусу й багатства. І якщо таку прикрасу з людини збивали, то в метафоричному сенсі це означало, що з неї збивали гордість, зарозумілість, бундючність. Звідси впливає значення вислову *zbić z pantaląku* – ‘збити пихатість, чванливість’. Для підкріплення цієї версії пропонується білор. *пантолык* ‘пиха, самовдоволеність’. Заради об’єктивності маємо згадати, що в сучасній українській мові є фразеологізм *збивати / збити пиху кому, з кого* ‘позбавляти / позбавити кого-небудь зарозумілості, чванливості’²⁵, пор. також *пиха* ‘гордість, зарозумілість’, *пихота* ‘розкіш’²⁶.

Підсумовуючи дослідження, О. Ніколаєва, С. Ніколаєв формулюють свою етимологічну версію:

Фразеологізм *збити з пантелику* з’явився вперше в українській мові не пізніше кінця XVIII ст. При цьому у вислові було використано польське слово *pontalik*, яке отримало в народному українському мовленні фонетичну форму *пантелик*. Імовірно, що первісно в цьому вислові могли відбитися соціальні антагонізми та одним із його значень було ‘збити пиху, чванство’²⁷.

Із запропонованого викладу випливає, що польський вислів первісно мав форму не *zbić z pantaląku*, а *zbić pantaląk*, тобто дієслово *zbić* виступало в граматичній функції перехідного дієслова. На жаль, авторам не вдалося прояснити трансформацію образної семантики від ‘заплутувати, дезорієнтувати кого-небудь в просторі’ до ‘збити пиху, бундючність, зарозумілість’.

Майже одночасно з розвідкою російських лінгвістів з’явилася стаття польського автора М. Стаховського, в якій запропоновано версію походження

²³ М.И. Михельсон, *Русская мысль и речь. Свое и чужое. Опыт русской фразеологии. Сборник образных слов и иносказаний*: в 2 т., Москва 1994, т. 2, с. 345-346.

²⁴ Е. Николаева, С. Николаев, *О сложности взаимовлияния близкородственных языков (на примере выражения сбить с панталыку)...*, с. 749.

²⁵ *Фразеологічний словник української мови*, укл. В.М. Білоноженко та ін., Київ 1993, кн. 1, с. 323.

²⁶ *Етимологічний словник української мови*, Київ 2003, т. 4, с. 381.

²⁷ Е. Николаева, С. Николаев. *О сложности взаимовлияния близкородственных языков (на примере выражения сбить с панталыку)...*, с. 749.

вислову *zbić z pantaląku* в польській мові. Спираючись на гіпотезу М. Фасмера, М. Стаховський припускає, що верхньонімецький етимон *pant(ə)l* (? **pent(ə)l*) ‘тасьма’ на слов’янському ґрунті розширився за допомогою суфікса *-ik* (~ *-uk*). Так виникли деривати *pantlik* ~ *pantelyk* ~ *pantaląk* у значенні ‘ремінь, повід, за допомогою якого правлять конем’, тобто йдеться про частину зброї, призначеної для верхових коней. Зближення понять *петля, тасьма, зав’язка, стрічка, пантелик* (М. Стаховський подає *панталік*) з *ремінь, повід* автор вважає можливим на підставі спільних семантичних асоціацій *ремінь* → *ремінь з петлею* в кінській упряжі. Далі міркування автора зводяться до такого сценарію: в російській мові існував вислів *сбить с пахвы* (букв. збити шлею з підхвістя), що означало втрату фізичної рівноваги в сідлі, звідси виникло переносне значення ‘втратити психічну рівновагу, спокій, впевненість в собі’. Таку саму логічну послідовність в процесі номінації М. Стаховський моделює для мов, у яких з’явилося слово *pantaląk, пантелик* (його автор вважає синонімічним до російського *пахва*: «tak w językach, które wytworzyły wyraz *pantaląk*, synonimiczny do ros. *пахва*, stworzono wyrażenie *zbić z pantaląku*»²⁸), а потім вислів з переносним значенням *zbić z pantaląku*. У даному разі, за версією автора, домінує той самий образ і таке саме перенесення реалії зі світу зброї у світ емоційних і психічних станів людини. Викладаючи свою гіпотезу, М. Стаховський наводить приклад з повісті Ю.І. Крашевського *Комедіанти* та звертає увагу на неперехідному значенні дієслова: «Як доводить цитата з Ю.І. Крашевського, принаймні в польській мові початково була можливою конструкція *zbiłem z pantaląku* у значенні ‘я зірвався з ременів’ (→ ‘я втратив рівновагу’ → ‘я втратив спокій’)»²⁹.

Слід зазначити, що тлумачення слов’янського слова *пантелик* з опертям на поняття ‘кінська упряж’ не є новим у лінгвістичних розвідках. Таку саму версію висунула російська дослідниця Ю.Б. Камчатнова. Порівнявши вирази *сбить с панталыку* та *сбить с пахвей*, авторка припустила, що рос. *панталык* – це частина кінської зброї, яку українці називали *пантеликом* або *пантличкою*. Сумніваючись в достовірності цієї ідеї, О. Ніколаєва, С. Ніколаєв зауважують, що тлумачні й термінологічні словники, в яких зібрано назви зброї, спорядження тощо, таке значення, принаймні для російського слова *панталык*, не фіксують³⁰.

Окрім згаданих міркувань, стаття М. Стаховського привертає увагу доволі несподіваним пасажем. Дискутуючи з анонімним рецензентом своєї статті, який заперечував польське походження слова *pantaląk* на тій підставі, що в українській мові воно відоме з кінця XVIII ст., а в російській і польській лише з XIX ст., М. Стаховський відкидає значення хронології і стверджує:

²⁸ M. Stachowski, *Polskie pantaląk i jego wschodniosłowiańskie, słowackie i morawskie odpowiedniki – uwagi o pochodzeniu*, „LingVaria” 2017, nr 2 (24), s. 182.

²⁹ Там же.

³⁰ Е. Николаева, С. Николаев, *О сложности взаимовлияния близкородственных языков (на примере выражения сбить с панталыку)...*, с. 748.

В українській мові **наше** (виділено нами – Л. Д.) слово виступає насправді у двох випадках: або як компонент звороту *збити з пантелику*, або як апелятив зі значенням ‘гачок для вішання одягу’. У цій ситуації належало би передусім з’ясувати стосунки на українському ґрунті³¹.

Автор польської розвідки запитує, чи можна засобами української мови пояснити розвиток семантики словосполучення *збити з гачка* («*zbić z haczyka*») > заплутатися > заплутати? Якщо не можна, то в такому разі хронологія не має ніякого значення, бо ця фраза в польській мові, зауважує М. Стаховський, довго сприймалася як розмовна, неаристократична, тому вона не потрапляла в художню літературу і словники. Такий аргумент навряд чи можна вважати переконливим, по-перше тому, що йдеться не про дописемний період поширення вислову *zbić z pantalyku*, а по-друге, польські лексикографи завжди максимально повно реєстрували словниковий склад своєї мови в усій сукупності її розмовних і літературних ознак.

Стосовно перспектив з’ясування впливу українського слова *пантелик* зі значенням ‘стрічка, петля з тасьми’ на семантику українського вислову *збити з пантелику* можна сказати, що виявляти такий зв’язок навряд чи доцільно, оскільки ані стрічка, ані петля з тасьми не мають семантичного зв’язку зі словом *глузд*, на яке вказував І. Котляревський, витлумачуючи слово *пантелик*. До того ж слово *пантлик*³² ‘стрічка’ належить до південно-західного наріччя і сумнівно, аби могло перетинатися з лексикою південно-східного наріччя, зокрема середньонадніпрянською (полтавською) говіркою І. Котляревського, яка потенційно могла вплинути на слово *пантелик*. Хіба що в творчий момент письменникові уявилася дорога в образі стрічки, але довести це лінгвістичними методами неможливо.

На завершення статті М. Стаховський висловив надію, що його етимологія, а точніше сценарій, є перспективною і в майбутньому «не зазнає істотних змін»³³.

На нашу думку, в польській мові вислів *zbić z pantalyku* є українського походження. Це засвідчує не лише факт його першої фіксації 1841 р.³⁴ (зауважимо, що це був не друкований, а рукописний текст М. Чайковського). Важливу інформацію містить словник прислів’їв і приказок С. Адальберга та словник

³¹ M. Stachowski, *Polskie pantalyk i jego wschodniosłowiańskie, słowackie i morawskie odpowiedniki – uwagi o pochodzeniu...*, s. 182.

³² Див.: М.Й. Онишкевич, *Словник бойківських говірок*: у 2 ч., 1984, ч. 2, с. 38; *Словник українських говірок Бузько-Ігульського межиріччя*, укл. Л.С. Спанатій, ред. П.Ю. Гриценко, Миколаїв 2018, с. 523.

³³ M. Stachowski, *Polskie pantalyk i jego wschodniosłowiańskie, słowackie i morawskie odpowiedniki – uwagi o pochodzeniu...*, s. 183.

³⁴ Див.: *Nowa księga przysłów i wyrażeń przysłowiowych polskich*, red. J. Krzyżanowski, Warszawa 1970, t. 2, s. 815.

польських діалектів Я. Карловича. Обидва автори подають слово *pantałyk* лише у складі фразеологізму *zbić z pantałyku* «przeszkodzić komu v zamiarach»³⁵ («перешкодити виконати намір») та посилаються на його джерело: словник подільських діалектів, виданий 1863 р. в українському місті Кам'янець Подільський³⁶, притім Я. Карлович фіксує дві форми (*pantalik* і *pantałyk*) як ідентичні. На думку польської дослідниці Г. Риттер, «фразеологізм *zbić z pantałyku* з'явився як відповідник *zbić z tropu*»³⁷.

Поширенню українського фразеологізму в польській мові могла сприяти творчість польського письменника Ю.І. Крашевського, який зі своєю родиною 20 років (1838-1858) прожив в Україні, був добре обізнаний з українською мовою та літературою. Так, у повісті *Комедіанти* (перше видання 1851 р. в Петербурзі) натрапляємо на досліджуваний вислів *zbiłby się z pantałyku* 'він би збився з пантелику': «Musz hrabia mieć resursa i nadzieje ukryte! Inaczej **zbiłby się z pantałyku**, a trzyma się ostro»³⁸. Саме цей твір можна вважати першим польським друкованим джерелом, у якому фіксується фразеологізм *zbić z pantałyku*. Слід наголосити на тому, що зворотна форма дієслова *zbiłby się* в цьому контексті нетипова для польської мови, можливо, це єдиний приклад, який прямо засвідчує вплив українського варіанту *збитися з пантелику*, поширеного, на відміну від польського, в українському ареалі, напр.: «Тепер час нам направити молодого раджу на пряму й добру путь, бо через ту свою селянку **він зовсім збився з пантелику**. І. Нечуй-Левицький»³⁹. М. Стаховський акцентує увагу на перехідній формі дієслова в сучасній мові: «Сьогодні допустимим є використання лише перехідної дієслівної конструкції: *zbić kogoś z pantałyku*»⁴⁰.

Хронологічна послідовність входження фразеологізму в слов'янські мови уявляється нам такою: українська (*пантелик*) – російська (*панталык*) – польська (*pantałyk*) – білоруська (*панталык*) мови. У цьому переліку білоруській мові відведено останню позицію, оскільки, як зазначають історики білоруської літератури, поема-пародія *Енеїда навиворіт* (*Энеида навыварат*) була написана невідомим автором близько 20-х рр. XIX ст. Спочатку вона також поширювалася в рукописах, а фрагмент її перших частин було видруковано 1845 р. в Петербурзі в журналі «Маяк» під назвою *Отрывок из Энеиды*

³⁵ S. Adalberg, *Księga przysłów, przypowieści i wyrażeń przysłowiowych polskich*, Warszawa 1889-1894, s. 380; J. Karłowicz, *Słownik gwar polskich*, Kraków 1906, t. 4, s. 29.

³⁶ S. Adalberg, *Księga przysłów, przypowieści i wyrażeń przysłowiowych polskich...*, s. 10; J. Karłowicz, *Słownik gwar polskich*, Kraków 1911, t. 6, s. 462.

³⁷ G. Rytter, *Fraz. zbić z pantałyku 'stropić kogo, pozbawić pewności siebie'*, „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej” 2016, nr LI, s. 16.

³⁸ J.I. Kraszewski, *Komedianci*, Lwów 1873, t. I, s. 176. Саме цей уривок цитував М. Стаховський, розвиваючи свою гіпотезу.

³⁹ *Словник української мови*: в 11 т., Київ 1972, т. 3, с. 432.

⁴⁰ M. Stachowski, *Polskie pantałyk i jego wschodniosłowiańskie, słowackie i morawskie odpowiedniki – uwagi o pochodzeniu...*, s. 182.

наизнанку на белорусском крестьянском наречии⁴¹. У кожному разі білоруська *Енеїда навивороті* з'явилася після текстів Н. Осипова (продовжених О. Котельницьким) і І. Котляревського та виявляла безперечні ознаки впливу лексики цих авторів. Для нашого дослідження було важливо з'ясувати, чи не містить білоруський варіант сліди загадкового *пантелика*. Ось уривок слів Юони, звернених до Еола:

Или знаешь мое ты горе?
 Эней с троянцами плывет:
 Спихни его ты, сват, у моря, -
 Пусть бес воду пьет⁴².

Якщо говорити про білоруські лексикографічні джерела, то у збірці 1866 р. білоруських прислів'їв, автором якої був І.І. Носович, слова *панталык* немає, вперше воно з'являється в його ж словнику білоруської мови, але не у складі словосполучення *збіць з панталыку*, а у значенні '**пантолык**, спесь, чванство, самонадеянность'⁴³. Згаданий словник створювався понад 20 років, був готовий до видання 1863 р., отримав позитивну рецензію І. Срезневського та був опублікований 1870 р. Якби наш вислів *збити з пантелику* на той час білоруській мові був відомий, напевне, він би потрапив у словник І.І. Носовича. Щодо білоруських художніх творів, то перші приклади вживання фразеологізму *збівацца / збіцца з панталыку* відмічено в першій половині ХХ ст., зокрема в поемі Я. Коласа *Новая земля*, згодом у повісті З. Бядулі *Салавей* та ін.⁴⁴

Історія фразеологізму *збити з пантелику* видається доволі незвичайною. Словники фіксували значення вислову, етимологи намагалися пояснити походження слова *пантелик*, тоді як І. Котляревський з часу оприлюднення свого твору дав йому тлумачення – *глузд*. Який зв'язок між собою мали слова *глузд* і *пантелик*?

Первісне значення фразеологізму *збити з пантелику* прояснює сам контекст, на роль якого не раз звертав увагу відомий дослідник європейської фразеології В.М. Мокієнко: «Можливі нерозуміння зазвичай легко усуваються контекстом»⁴⁵. В *Енеїді* Котляревського богиня Юона просить бога вітрів Еола потопити Енеєві кораблі, а тому рядок *Ізбий Енея з пантелику* прочитується як 'збий з дороги, з <морської> путі'. Слово *путь* пов'язане з такими словами того самого кореня, як *путьик* (зменш. від *путь*), *путьтя*, *путьній*, *безпутство*,

⁴¹ Э. Блінава, *Лінгвістычны аналіз паэмы «Энеїда навыварат»*, «Роднае слова» 2005, № 12, с. 31.

⁴² М. Хаўстовіч, „*Энеїда навыварат*”: спроба рэканструкцыі, [в:] <http://khlbit.narod.ru/arhiu/seminar/khaust-eneida.htm> (12.02.2020).

⁴³ І.І. Носович, *Словарь белорусского наречия*, Санкт-Петербург 1870, т. 2 (П–Я), с. 392.

⁴⁴ *Фразеалагічны слоўнік*, рэд. Ф.М. Янкоўскі, Мінск 1973, с. 114.

⁴⁵ В.М. Мокиенко, *Загадки русской фразеологии*, Москва 1990, с. 110.

безпуття, безпутний, знепутити ‘збити з дороги, збити з пантелику’ (виділено нами – Л. Д.), *непутство* ‘відхилення’, *непутити* ‘заважати, перешкоджати; збивати з дороги, непокоїти, хвилювати’, *нерозпутний* ‘бездоріжний, непрохідний’ – споріднені з лат. *pons* ‘міст; дощаний настил (через болото)’, гр. *πάτος* ‘крок, рух; стежка, дорога’, дінд. *pánthāh* ‘стежка, дорога, путь’, ав. *rantā* (*rantan-*) ‘тс.’; іє. **pont-* ‘дорога, брід, міст’, пов’язане чергуванням голосних з **rent-* ‘ступати, йти’⁴⁶. Таку саму семантичну ланку моделює для чеської мови етимолог Ї. Рейзек: *<rouť* книж. путь, *routník* ‘подорожній’, *putovat* ‘подорожувати’, *putovní* ‘пересувний’ споріднене з гр. *pátos* ‘стежка’, *póntos* ‘море’ (первісно напевно ‘морська дорога’), дінд. *pánthā-* ‘путь, дорога’ > іє. **pont-* ‘дорога, брід, міст, перехід’⁴⁷. Очевидно, слово *пантелик* можна вважати спорідненим з дінд. *pánthāh* «стежка, дорога, путь», гр. *pátos* ‘стежка’, *póntos* ‘море’ та утвореним додаванням тюркського суфікса -лук-, поширеного у складі іменників зі значенням “місце”, пор. тат. *taşlyk* “кам’янисте місце”, *Кагарлик* “місто в Київській області”⁴⁸. У такому разі слово *пантелик* первісно могло означати “морська путь”, де суфікс -лик- у процесі засвоєння увійшов до складу кореня. Звідси впливає, що для І. Котляревського слово *пантелик* мало певну внутрішню мотивацію, що спричинила зв’язок зі словами *глузд*, а потім – *толк*.

У контексті спорідненості слів *путь, пуття* привертають увагу рядки з тієї ж *Енеїди* І. Котляревського: «Пливуть [троянці] – аж вітри забурчали І закрутили не шутя, Завили грізно, засвистали, **Нема Енесві пуття!**» (4, 6). Стосовно слова *пуття* цінним є коментар Б. Грінченка: «Первісно: путь, дорога, але вживається лише в переносному значенні: толк. *Без пуття* “без толку, без смислу”»⁴⁹. Слово *пуття* в переносному значенні І. Котляревський теж уживав в *Енеїді*: «І чванилися *без пуття*» (5, 21), пор. рос. ‘путь – толк; сбить кого с пути, с толку’⁵⁰, без путя ‘без толку, зря, напрасно’⁵¹.

Розмовне слово *пуття* та його деривати *путнє* ‘доречне, розумне’, *путній* ‘який має певні позитивні якості; доречний, розумний’ у сучасній українській мові розвинули широку синонімію й антонімію, пор.: *збивати / зводити з пуття* ‘підбивати, підбурювати кого-небудь на негідні вчинки; непокоїти’⁵², *до пуття* ‘добре, як слід’⁵³, *наставляти на пуття / на путь* ‘спрямовувати на правильний

⁴⁶ Етимологічний словник української мови, Київ 2003, т. 4, с. 642.

⁴⁷ J. Rejzek, *Český etymologický slovník*, Praha 2001, s. 493.

⁴⁸ П.О. Селігей. Етимологічний словник запозичених суфіксів і суфіксоїдів в українській мові, Київ 2014, с. 180.

⁴⁹ Б. Грінченко, *Словарь української мови*: в 4 т., Київ 1996, т. 3, с. 502.

⁵⁰ В.И. Даль, *Толковый словарь живого великорусского языка*, Москва 1978, т. 3, с. 564.

⁵¹ *Словарь русских народных говоров*, Санкт-Петербург 1999, вып. 33, с. 158.

⁵² *Фразеологічний словник української мови*, укл. В.М. Білоноженко та ін., Київ 1993, кн. 1, с. 323.

⁵³ *Фразеологічний словник української мови*, укл. В.М. Білоноженко та ін., Київ 1993, кн. 2, с. 723.

шлях у житті»⁵⁴ та ін. Близькі за походженням слова *путь*, заст. *пуття* є стрижневими образами сучасних фразеологізмів *збивати / збити з дороги* (*шляху, курсу*) «впливаючи яким-небудь чином, змушувати кого-небудь відходити від певних дій»⁵⁵.

Крім того, в українських діалектах XIX ст. було поширеним слово *плив* «течія» та образний вислів *збити з пливу* «збити з толку»⁵⁶ – варіант до *збивати / збити з пантелику*⁵⁷. У переносному значенні «звести з правильного шляху» вислів *збити з пливу* відомий у Тараса Шевченка: «А Борнц усе-таки поет народний і великий. І наш Скворода таким би був, якби його не **збила з пливу** латинь»⁵⁸. В *Енеїді* І. Котляревського Юнона, звертаючись до Еола, просила: «Ізбий Енея з пантелику, Тепер **пливе** на морі він... Пошли на його лихо злеє, Щоб люди всі, що при Енеї, **Послизли** і щоб він і сам...» (1, 5-6), тобто закликає потопити людей у морі, позбавити їх життя (в переносному сенсі голови, розуму, глузду). Словники пов'язують слово *глузд* зі словами семантичного поля «голова»: *глузд* «мозок, розум, тям»⁵⁹, *глузд* – «первісно мозок, збережене у виразі *глузди відбити*⁶⁰, *глузд, глузды* «ум, пам'ять, рассудок, толк; мозг»⁶¹, *глузд* «разум, ум, пам'ять, мозг, білор. *глузды* мозг; *отбить глузд* «ударить по голове, лишить чувств»⁶². За часів І. Котляревського, вірогідно, був поширеним вислів *відбити глузди* (він мав розгалужену дієслівну синонімію із семантикою руху: з *глузду зсунутися, з'їхати, скрутитися, сп'ясти*⁶³), який за аналогією письменник замінив на *ізбий* «Енея» з *пантелику*. Завдяки І. Котляревському у говірках слово *пантелик* почало варіюватися в різних формах: *панталык* «голова, толк», *сбить с панталыки* «сбить с толку, с панталыку»⁶⁴, *спанталык* «толк, смысл», *спятить с панталыку* «сойти с ума»⁶⁵.

Слід сказати, що разом із словом *глузд* в українській мові XVIII ст. вживалося слово *толк*, похідні *толковий, толкувати*. В *Енеїді* є багато прикладів: «Світ вертиться сей **без толку**» (5, 113), «Судді і стряпчі **безтолкові**» (1, 47), «Латину **розтолкуйте**» (6, 84) тощо. Слово *толк* у значенні «глузд, розум» часто вживалося

⁵⁴ Там же, с. 534.

⁵⁵ *Фразеологічний словник української мови*, укл. В.М. Білоноженко та ін., Київ 1993, кн. 1, с. 323.

⁵⁶ Б. Грінченко, *Словарь української мови*: в 4 т., Київ 1996, т. 3, с. 195.

⁵⁷ Б. Грінченко, *Словарь української мови*: в 4 т., Київ 1996, т. 2, с. 122.

⁵⁸ *Словник мови Шевченка*: у 2 т., 1964, т. 1, с. 269.

⁵⁹ *Історичний словник українського языка*, ред. проф. Є. Тимченко, Харків-Київ 1932, т. І. (А-Ж), с. 530.

⁶⁰ *Етимологічний словник української мови*, Київ 1982, т. 1, с. 529.

⁶¹ В.И. Даль, *Толковый словарь живого великорусского языка*, Москва 1978, т. 1, с. 367.

⁶² М. Фасмер, *Этимологический словарь русского языка*: в 4 т., Москва 1964, т. 1, с. 416.

⁶³ Б. Грінченко, *Словарь української мови*: в 4 т., Київ 1996, т. 1, с. 290; М. Номис, *Українські приказки, прислів'я і таке інше*, Київ 1993, с. 296.

⁶⁴ *Словарь русских народных говоров*, Санкт-Петербург 1990, вып. 25, с. 199.

⁶⁵ *Словарь русских народных говоров*, Санкт-Петербург 2006, вып. 40, с. 110, 300.

в народних прислів'ях, напр. «Нема в тебе толку і за курку»⁶⁶; «На лихо Бог дасть толк»⁶⁷. У сучасній українській літературній мові слова *толк*, *толковий* ненормативні, але доволі поширені у фразеології. У побутовому мовленні можна почути: з нього буде толк, добиратися толку, взяти в толк, толком не знаю, робить (говорить) з толком / без толку, збити з толку, він такий безтолковий.

Так в одному ряду постали слова *пуття*, *плив*, *глузд*, *толк*, які в сучасній мові фіксуються як синоніми у фразеологізмах *збивати/зводити з пуття*, *без толку / без пуття*, *безглуздо*, *збивати / збити з пантелику* (рідко з *толку*, діал. з *пливу*) / *збивати / збити з розуму / глузду*⁶⁸. Таким чином, значення фразеологізму *збити з пантелику*, яке походить з поеми І. Котляревського *Енеїда*, можна реконструювати у вигляді семантичного ланцюжка: *збити з течії* → *збити з правильної путі / правильного шляху* → *викликати замішання в кого-небудь* → *збити з глузду / толку / розуму* → *збити з пантелику*.

Слово *пантелик* збагатило східнослов'янські мови розмовними дієсловами *пантеличити / спантеличити* 'заплутувати / заплутатися, дезорієнтувати', пор. у Б. Грінченка *спантеличити* – 'збити з толку'⁶⁹. Характерно, що словник В. Даля слів *пантеличити / спантеличити* не містить. Так само і в польській мові словосполучення *zbić z pantaląki* не можна згорнути до одного дієслова, як, наприклад, *zbić z tropu* → *stropić*.

Слушно пов'язуючи український *пантелик* з дієсловом *спантеличити*, О. Ніколаєва, С. Ніколаєв висловлюють зауваження з приводу його відсутності в новітньому етимологічному словнику української мови. Цей закид потребує уточнення. Оскільки зазначена праця – словник гніздового типу, слово *спантеличити* подано в словниковій статті *пантелик*⁷⁰.

З огляду на потребу повноти викладу маємо зазначити, що українські лінгвісти обстоювали думку про пряме запозичення слова *пантелик* з грецької мови. Так, аналізуючи працю І. Вагилевича *Rozprawy o języku południowo-ruskim* (1841-1843), Й. Дзензелівський відмічає 386 слів так званої кінцевої етимології, які І. Вагилевич вважав грецизмами: «До більш-менш вірогідних безпосередніх переймань українською мовою з грецької, гадаємо, можна віднести <...> пантелик (πανταλας)»⁷¹. Докладного обґрунтування версія І. Вагилевича не містить. У коментарях Й. Дзензелівського нічого нового до етимології, на жаль, також не додано.

⁶⁶ М. Номис, *Українські приказки, прислів'я і таке інше*, Київ 1993, с. 294.

⁶⁷ Б. Грінченко, *Словарь української мови*: в 4 т., Київ 1996, т. 4, с. 272.

⁶⁸ *Фразеологічний словник української мови*, укл. В.М. Білоноженко та ін., Київ 1993, кн. 2, с. 723, 888.

⁶⁹ Б. Грінченко, *Словарь української мови*: в 4 т., Київ 1996, т. 4, с. 172.

⁷⁰ *Етимологічний словник української мови*, Київ 2003, т. 4, с. 278.

⁷¹ Й. Дзензелівський, *Іван Вагилевич – перший дослідник іноземних запозичень в українській мові*, [в:] *До джерел: Зб. наук. праць на пошану О. Купчинського з нагоди його 70-річчя*, Львів 2004, с. 144, 146.

На нашу думку, зрозуміти слово *пантелик* можна в контексті жанру цього поетичного твору. *Енеїда* – віршована трагедія в бурлескному стилі. Жанр трагедії (від франц. *travesti* ‘перевдягнений’) – це щось середнє між перекладом та оригінальним твором. Тож *Енеїда* – це своєрідний переклад Вергілієвого тексту, його перевдягання в нові образи й нову образність на національному ґрунті. Українізація латинського тексту спричинила появу нового слова *пантелик*, близького до латинського першоджерела *pontus* ‘море’⁷² або ‘морська дорога’ згідно з етимологічною версією І. Рейзeka. Годилося б зважити також на те, що, наслідуючи жанрові особливості бурлеску, І. Котляревський вигадував нові жартівливі слова, при тому здебільшого емоційно забарвлені, з неминучим спотворенням звукової форми. Таких лінгвістичних вивертів, відхилень від книжної мови в душі народно-фольклорної стихії поема містить чимало, напр. *Еней-сподар* ‘господар, государ, цар’, *обтекар* ‘аптекарь’, *філозопи* ‘філософи’, *тімаха* ‘тямковитий, кмітливий’, *ковтки* ‘сережки’, *панпух* ‘пампушка’, *пашкет* ‘паштет’, *гоцак* ‘гопак’, *лизень* ‘язик’, *халазія* ‘прочухан’, *макітра* ‘голова людини’, *давати ярміс* ‘давати пораду’, *теревені-вені правити* ‘говорити дурниці’ та ін. На цю особливість мови І. Котляревського звертали увагу критики:

Частково під впливом семінарських літературних традицій, частково усвідомлюючи свою силу в знанні молоруської мови, Котляревський допускав різні сміливі лінгвістичні фокуси, як майстер своєї справи жонглював словами, що виправдовувалося самим характером перелицьованої *Енеїди* як літературної пародії⁷³.

Із цього погляду порівняємо слова *пантелик* і *толк*. *Пантелик* – явно бурлескний словесний витвір, перекручене звукове оформлення чи імітація слова *толк*. І. Котляревський скористався типовим стилістичним прийомом, властивим бурлескній манері викладу, заради гумору й комізму. Можливо, письменникові це знадобилося для рими: *сватоньку-старику* – з *пантелику*, як у строфі *філозопи* – *крутопопи* (3, 74). *Крутопопи* – перекручене на комічний лад слово *протопопи*, споріднене із грецьким *πρότος* (прото- «перший») і *πάππας* («дід») ⁷⁴, тобто «протопапас» – старший батько, старший духовний сан у православній церкві.

Для нашої розвідки важливим джерелом інформації є українсько-російський словник 1823 р. І. Войцеховича, виданий невдовзі після виходу в світ «Граматики» О. Павловського. У передмові автор зазначав:

⁷² В. Литвинов. *Латинсько-український словник*, Київ 1998, с. 496.

⁷³ Н. Сумцов, *Бытовая старина в «Энеиде» И.П. Котляревского*, [в:] *Из украинской старины*, Харьков 1905, с. 33.

⁷⁴ *Етимологічний словник української мови*, Київ 2003, т. 4, с. 610, 281.

Словник містить слова, які або зовсім відмінні від російських, або походять зі слов'янських мов, але в російській мові не вживаються, або є запозиченнями з певними змінами з латинської, німецької, польської, французької і татарської мов, і нарешті слова питома українські, корінні⁷⁵.

Реєстр словника складає 1173 українських слова, але слова *пантелик* серед них немає.

Вивчення літератури і критичних розборів про походження слова *пантелик* усе більше утверджувало нас у думці, що його марно шукати у словниках, виданих до 1798 р. І. Котляревський виявив бурлескную майстерність. Слово *пантелик* можна вважати класичним okazionalizmom: класичним, бо стало надбанням кількох лінгвокультур, okazionalizmom, бо вирізняється характерним експресивним забарвленням та індивідуальним характером. Не випадково з часу своєї публікації воно не мало усталеного написання: *пантелик*, *панталик*, *пантилик*, «*пантелик*», а в тлумачних словниках подавалося виключно в статті «збивати». *Пантелик* справив на читача художній ефект, витримав випробування часом і продовжує манити до себе своєю загадковою внутрішньою формою. Як видається, фразеологізм *збити з пантелику* – перифрастичний мовний зворот okazionalnogo typu, ужитий замість звичайної назви дії *потопити* – *збити з пуття*, образно *збити з толку кого-небудь*. Тут доречно згадати слова І. Франка з передмови до *Галицько-руських народних приповідок*:

Приповідка як монета: поки в обігу, кожний знає її ціну, а вийде з обігу, то й робиться не раз просто загадкою, особливо, коли вона оперта на якийсь грі слів, або являється ремінісценцією якоїсь мандрівної анекдоти, або якогось місцевого, давно забутого факту⁷⁶.

Та обставина, що, незважаючи на ретельні пошуки лінгвістів упродовж ХІХ-ХХІ століть, в українській, російській, білоруській і польській мовах слово *пантелик* не було виявлено в літературних і діалектних джерелах до 1798 р., а трапляється лише у складі фразеологічних одиниць, є фразеологічно зрощеним, свідчить про автентичність досліджуваного вислову та успіх автора української *Енеїди*, талановитого письменника І.П. Котляревського. Сила його поетичного таланту дала життя в слов'янських мовах новому слову, явивши в ньому індивідуальну та національну самобутність.

⁷⁵ І. Войцехович, *Собрание слов малороссійскаго наречія*, [в:] *Труды Общества любителей россійской словесности при Москов. ун-те.*, Москва 1823, кн. 2, с. 285.

⁷⁶ І. Франко, *Передмова до першого тому «Галицько-руських народних приповідок»*, [в:] *Галицько-руські народні приповідки*, Львів 1901, т. 1, с. ХІХ.

ПРО АВТОРА

Людмила Іванівна Даниленко – доктор філологічних наук; Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут філології, доцент кафедри слов'янської філології, учений секретар Українського комітету славистів.

Основні публікації: *Kulturní paměť slova. Příručka české lingvokulturologie*, Kyjev 2017, 224 s.; *Чеська пареміологія в генетичному, лінгвокогнітивному і дискурсивному висвітленні: монографія*, Київ 2019, 440 с.; *Фразеологія vs. пареміологія: проблема термінологічного розмежування в сучасній лінгвістиці*, „*Rossica Olomucensia*” 2018, vol. LVII, № 2, s. 29-42; *Český jazyk a lidová kultura: projektový záměr lingvokulturologického slovníku*, [в:] *Slovanská lexikografie počátkem 21. století: sborník příspěvků z mezinárodní konference*, Praha 20.-22.4.2016, Praha : Slovanský ústav AV ČR, v.v.i., 2018, s. 189-198; *Чеські прислів'я в дискурсивній парадигмі: типи комунікативних інтенцій*, „*Studia Slavica*” 2019, XXIII/2, Ostrava, s. 49-57.

ORCID: 0000-0002-1812-973X

E-mail: dankoua@ukr.net